



GENDER TENGLIK HAMDA TAZIR ZO'RAVONLIK

Muallif: Muniraxon Saibova

*O'z DJTU Ingliz tili 3-fakulteti Ingliz tili 3-fakulteti 1-kurs talabasi
Amaliy fanlar kafedrasi 3*

Ilmiy rahbar: Saodat Agzamxo'jayeva

*Amaliy fanlar kafedrasi katta o'qituvchisi 3 Ingliz tili 3-fakulteti. O'zbekiston davlat
jahon tillari universiteti.*

Annotatsiya: ushbu maqolada jamiyatida gender tengligi masalasi va tazyiq zo'ravonlik holatlarining dolzarbligi yoritiladi. Tadqiqotda ayollar va erkaklarga nisbatan sodir etilayotgan tazyiq shakllari, ularning ijtimoiy-siyosiy, iqtisodiy va madaniy omillari tahlil qilinadi. Shuningdek, gender tenglikni ta'minlash, jamiyatda sog'lom jinslararo muvozanatni shakllantirish va tazyiq zo'ravonlikning oldini olishga qaratilgan taklif va tavsiyalar ilgari suriladi.

Kalit so'zlar: gender tengligi, tazyiq zo'ravonlik, ayollar huquqlari, erkaklarga bosim, jinslararo muvozanat, huquqiy tahlil.

Kirish: So'nggi yillarda dunyo miqyosida inson huquqlari, xususan gender tengligini ta'minlash borasida keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Gender tengligi — bu nafaqat ayollar va erkaklarning teng huquqlari, balki har bir insonning shaxsiy salohiyati, ijtimoiy faolligi va iqtisodiy imkoniyatlaridan teng foydalanishiga sharoit yaratish deganidir. Bu boradagi yutuqlar jamiyat taraqqiyotining ajralmas ko'rsatkichlaridan biri sifatida baholanadi. Shu bilan birga, turli mamlakatlarda, bugungi kunda, gender tenglikka erishishda o'ziga xos muammolar va cheklovlarga duch kelmoqda. Gender tenglik masalalari so'nggi yillarda davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylangan bo'lsa-da, amaliyotda hali ham ayollar va erkaklarga nisbatan tazyiq, zo'ravonlik, kamsitish kabi holatlar uchrab turadi. Bu holatlar oila, ish joyi, ta'lim muassasalari, hatto keng jamoatchilik muhitida ham kuzatiladi. Zo'ravonlikning psixologik, jismoniy va iqtisodiy shakllari hamon muhim ijtimoiy muammo bo'lib qolmoqda. Ayniqsa, erkaklarga nisbatan ko'pincha e'tibordan chetda qoladigan tazyiq shakllari haqida ham yetarlicha tadqiqotlar olib borilishi zarur.

Gender tengligi va tazyiq zo'ravonlik muammolari ijtimoiy, huquqiy va statistik asosda tahlil qilinadi. Mavjud qonunchilik, davlat dasturlari, hamda ularning amaliy natijalari o'rganiladi. Shuningdek, ayollar va erkaklarga nisbatan zo'ravonlik holatlarining ildizlari, sabablari va oqibatlari tahlil qilinib, bu muammolarni bartaraf etishga qaratilgan aniq taklif va tavsiyalar ilgari suriladi. Ushbu maqola orqali gender tengligi masalasiga jamiyatning keng qatlamini jalb etish va ushbu yo'nalishda chuqurroq fikrlashga undash maqsad qilingan.





MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

Muhokama va natijalar: Gender tengligi va tazyiq zo‘ravonlik masalalarining chuqur ildizlari mavjud bo‘lib, bu holatlar jamiyatning ijtimoiy tuzilmasi, madaniy qadriyatlari, diniy qarashlari va tarixiy tajribalariga bevosita bog‘liq. Bugungi kunda rasmiy hujjatlarda va davlat dasturlarida gender tenglik tamoyillari aniq ifoda etilgan bo‘lsa-da, ular hayotga to‘liq joriy etilmagan. Ayni shu ziddiyat — qonunchilikdagi taraqqiyot va amaliyotdagi orqada qolishlik — mavjud muammolarning ildizini tashkil etadi. Gender tengligi faqat ayollarning huquqlarini himoya qilish bilan cheklanmaydi. Bu tushuncha erkak va ayollarning ijtimoiy, siyosiy, iqtisodiy va madaniy hayotda teng asosda ishtirok etish imkoniyatlariga ega bo‘lishini nazarda tutadi. O‘zbekistonda bu yo‘nalishda bir qancha ijobiy o‘zgarishlar bo‘layotganiga qaramay, ayrim hududlarda hali ham ayollar iqtisodiy qarorlar qabul qilishda qatnasha olmayapti, erkaklar esa o‘z hissiyotlarini erkin ifoda eta olmaydigan, faqat “kuchli” bo‘lishi shart degan stereotiplar qurshovida yashashmoqda. Tazyiq va zo‘ravonlikning turli ko‘rinishlari – jismoniy, ruhiy, iqtisodiy va jinsiy – hali ham jamiyatda uchrayib turibdi. Ayollar ko‘proq jismoniy va iqtisodiy zo‘ravonlikdan aziyat chekayotgan bo‘lsa, erkaklar asosan psixologik bosim va ijtimoiy kutishlar tufayli ruhiy siqilish holatlariga tushmoqda. Masalan, “erkak yig‘lashi mumkin emas”, “uyda o‘tirgan erkak — zaif erkak” degan stereotiplar erkaklarga nisbatan zo‘ravonlikning yashirin shakllarini mustahkamlaydi. Bu esa ularning ruhiy salomatligiga, oila muhitiga va hatto jamiyatdagi jinoyatchilik darajasiga ham bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

Gender tengligi va tazyiq zo‘ravonlik masalalari ko‘plab mamlakatlarda global darajada muhim ijtimoiy muammolar sifatida qabul qilinadi. Turli davlatlarda qabul qilingan qonunlar va siyosatlar ayollarning huquqlarini himoya qilishga qaratilgan bo‘lsa-da, amaliyotda bu huquqlar to‘liq amalga oshmayotgan holatlar ko‘p uchraydi. Masalan, Jahon iqtisodiy forumining “Gender Tengligi Hisoboti”ga ko‘ra, ko‘plab rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarda ham ayollar iqtisodiy va siyosiy sohalarda kamroq vakillikka ega. Ayollarning ish bilan bandligi ko‘pincha erkaklarga nisbatan past bo‘lib, ular ko‘proq past maoshli yoki norasmiy sektor ishlarida ishlashga majbur bo‘lishadi. Bu esa ularning iqtisodiy mustaqilligini cheklaydi va zo‘ravonlikka nisbatan zaifroq holatda qolishiga olib keladi. Zo‘ravonlik masalasida esa, Jahon sog‘liqni saqlash tashkilotining ma’lumotlariga ko‘ra, dunyo bo‘yicha har uchinchi ayol hayoti davomida jismoniy yoki jinsiy zo‘ravonlikka duch keladi. Ko‘plab mamlakatlarda oilaviy zo‘ravonlik haqida ochiq gapirish va murojaat qilish madaniy va ijtimoiy sabablar tufayli cheklangan. Bu muammo faqat ayollarga emas, balki erkaklar orasida ham psixologik bosim va ruhiy zo‘ravonlik shakllarida namoyon bo‘lmoqda. Shuningdek, erkaklar ham o‘ziga xos ijtimoiy bosimlar ostida yashaydi. An’anaviy jinsiy rollar va stereotiplar erkaklarni o‘z his-tuyg‘ularini yashirishga, ruhiy yordam so‘rashga jur’at qilmaslikka majbur qiladi. Bu esa ruhiy sog‘liq muammolarining oshishiga, depressiya va o‘z joniga qasd holatlarining ko‘payishiga olib keladi.





MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

Erkaklar orasida esa ko‘proq jinoyatchilik, spirtli ichimliklarga ruju, oilaviy beqarorlik kabi muammolar kuzatilmoqda. Bu holatlar jamiyatda erkaklarga nisbatan ham ijtimoiy yordam va psixologik ko‘mak yetishmasligini ko‘rsatadi. Misol uchun, erkaklar uchun psixologik maslahat xizmatlari kam rivojlangan, ularning muammolari ko‘pincha “erkakchilik” bilan niqoblanadi. Bundan tashqari, ommaviy axborot vositalarida gender masalalarining biryoqlama yoritilishi ham muammoni chuqurlashtiradi. Ayollar ko‘pincha qurbon sifatida tasvirlansa, erkaklar zo‘ravon yoki befarq obrazda ko‘rsatiladi. Bu esa gender stereotiplarini mustahkamlaydi va haqiqiy tazyiq mexanizmlarini yashiradi. OAV va ijtimoiy tarmoqlar orqali genderga oid muammolarni kompleks yoritish va insoniylik mezonlarini birinchi o‘ringa qo‘yish muhim ahamiyatga ega.

Yuqoridagi tahlillar shuni ko‘rsatadiki, gender tenglik va tazyiq zo‘ravonlikka qarshi kurashish faqat qonunlar bilan emas, balki ong, tafakkur va ijtimoiy munosabatlarni o‘zgartirish orqali amalga oshirilishi mumkin. Bu esa nafaqat davlat siyosati, balki ta‘lim, ommaviy axborot, oilaviy tarbiya va fuqarolik jamiyati institutlarining faol ishtirokini talab etadi. Gender tengligi va zo‘ravonlikdan holi jamiyat sari qadam tashlash uchun har bir fuqaroning ongli ishtiroki va mas‘uliyati muhimdir.

Yuqoridagi fikr va mulohazalardan kelib chiqib aytish mumkinki: Gender tengligi va zo‘ravonlik masalalari bugungi zamonaviy jamiyatlarda muhim ijtimoiy, huquqiy va madaniy muammolar sifatida dolzarb bo‘lib qolmoqda. Ular nafaqat shaxsiy huquq va erkinliklarga, balki jamiyatning barqaror rivojlanishiga ham bevosita ta‘sir ko‘rsatadi. Gender tengligi tushunchasi ayollarning huquqlarini himoya qilishdan ko‘ra kengroq ma’noga ega bo‘lib, erkak va ayollarning ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy va madaniy sohalarda teng imkoniyatlarga ega bo‘lishini nazarda tutadi. Shu bois, tenglik nafaqat adolat tamoyilini ifodalash, balki jamiyatdagi har bir shaxsning potentsialini to‘liq amalga oshirish uchun zarur shartdir. Zo‘ravonlik esa, har qanday shaklda bo‘lsin - jismoniy, ruhiy, iqtisodiy yoki jinsiy - inson qadr-qimmatini buzadigan, shaxsning erkin va xavfsiz hayot kechirish huquqini cheklaydigan ijtimoiy yomonlikdir. Zo‘ravonlik holatlarining mavjudligi jamiyatda ijtimoiy notinchlik, oilaviy parchalanish, sog‘liq muammolari va iqtisodiy samaradorlikning pasayishiga olib keladi. Shu sababli, zo‘ravonlikni kamaytirish va oldini olish jamiyatning barcha darajalarida ustuvor vazifa bo‘lishi kerak. Gender tenglikka erishish uchun faqat qonunlar qabul qilish va ularni mustahkamlash yetarli emas. Muhim jihat — bu jamiyatda mavjud gender stereotiplarini, nohaq ijtimoiy kutishlarni yengib o‘tish, insonlar ongini o‘zgartirish va ularni tenglik tamoyillariga hurmat bilan qarashga o‘rgatishdir. Ta‘lim, madaniyat, ommaviy axborot vositalari va fuqarolik jamiyati institutlari bunga katta ta‘sir ko‘rsatadi. Shu bilan birga, gender masalalarida erkaklarning ham ishtirokini ta‘minlash, ularni stereotiplar va psixologik bosimdan ozod qilish muhim ahamiyatga ega. Ushbu jarayon murakkab va uzoq muddatli bo‘lsa-da, u jamiyatning barcha a‘zolari - davlat organlari, nodavlat tashkilotlar, oilalar va alohida shaxslar — tomonidan birgalikda amalga oshirilishi zarur.





MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC
SOLUTIONS

Faqat shunday yondashuv orqali inson huquqlari, erkinligi va qadr-qimmatini to'laqonli ta'minlovchi, zo'ravonlikdan xoli, adolatli va barqaror jamiyat qurish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. United Nations. (2023). World Survey on the Role of Women in Development. New York: United Nations Publications.
2. World Health Organization. (2021). Violence against women prevalence estimates, 2018. Geneva: WHO Press.
3. International Labour Organization. (2022). Global Wage Report 2022/23: Gender Pay Gap. Geneva: ILO.
4. World Economic Forum. (2023). Global Gender Gap Report 2023. Geneva: WEF.
5. Heise, L. L. (1998). Violence against women: An integrated, ecological framework. Violence Against Women, 4(3), 262-290.

